Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt/Volume 5, Sayı/Number 1, Temmuz/July 2016, ss. 145-182.

YANYA'DA İLK OSMANLI HÂKİMİYET DÖNEMİ VE XIV. YÜZYILA AİT UNUTULMUŞ BİR ZÂVİYE[*]

Ayşegül KILIÇ[**]

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarına geçiş ve yerleşme sürecinin tanıkları olan tekke ve zaviyeler hem Osmanlı tarihi hem de İslam tarihi açısından büyük önem taşımaktadırlar. Ancak erken dönem kaynak sıkıntısı bu kentlere ilk Osmanlı girişleri ve fetih süreçlerini aydınlatacak kadar net bilgiler vermediği gibi bu süreçte kurulan yapılar da buna paralel olarak ihmal edilmişlerdir. İşte bu tekke/zaviyelerden biri de Osmanlı Devleti'nin Yanya'da kurduğu ilk hâkimiyet döneminde inşa edilen, Arnavutluk'un en eski Halveti tekkesi/zâviyesi olarak kabul gören ve bugün Yunanistan sınırları içerisinde bulunan Şeyh Haşim Zâviyesi'dir. Zâviye hakkında şimdiye kadar ayrıntılı bir çalışma yapılmadığı gibi hakkında bilinenler ise sadece 1390'larda Evrenos Bey tarafından inşa edildiğini belirtmekten öteye geçmemiştir. Bu nedenle araştırmamızın ilk aşaması Yanya'da ilk Osmanlı hâkimiyet dönemini ve dolayısıyla zâviyenin kuruluş tarihini tespite çalışmaktır. Ardından zâviyenin kaynaklara yansıyan ismi, gerçekten bir Halveti zâviyesi olarak mı kurulduğu tartışılacak ve bugünkü durumundan bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yanya, Balkanlar, Şeyh Haşim Zâviyesi, Gazi Evrenos Bey Zâviyesi, Halveti, Bektaşi.

THE FIRST PERIOD OF OTTOMAN RULE IN IOANNINA AND A FORGOTTEN ZAVIYE FROM XIVTH CENTURY

ABSTRACT

Ottoman dervish lodges that witnessed the Ottoman conquest and first settlements in the Balkan Peninsula were important for both Ottoman and Islamic history. However in accordance with the lack of resources giving enough

[*] Bu makale 22-26 Nisan 2015 tarihlerinde Romanya'nın Bükreş kentinde düzenlenen *III. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu: Balkan Tarihi ve Balkanlar'da Türk Dili* Sempozyumu'nda sunulan bildiriden genişletilerek hazırlanmıştır.

[**] Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Tarihi Anabilim Dalı, Edirne, E-mektup: aysegulkilic@trakya.edu.tr.

information about early Ottoman period's first conquests and settlements, the first architectural structures have been neglected as well. One of them, known as the oldest Halveti lodge of Albania, Seyh Hasim Zaviye, which originates from the first period of the Ottoman rule, is located today in Ioannina, Greece. No detailed study on the tekke has been made so far, and no further information, except its foundation in 1390's by Evrenos Beg, could be offered yet. Therefore, the first phase of our paper is to determine the first period of the Ottoman rule in Ioannina and thus the foundation date of this dervish lodge. Then the name of zaviye which was reflected to the Ottoman sources will be identified and will be discussed whether this dervish lodge was established as an Halveti zaviye. Finally we will mention about the current state of this forgotten XIVth century's structure from the first Ottoman rule in Ioannina.

Keywords: Ioannina, Balkans, Şeyh Haşim Zaviye, Gazi Evrenos Beg Zaviye, Halveti, Bektashi.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin yeni fethettiği Balkan topraklarında kurulan tekke ve zâviyeler, Türk-İslam kültürünün yerleşmesi ve yayılmasında önemli bir etkiye sahiptirler. Tarikat mensubu dervişlerin idaresindeki tekke ve zâviyeler kanalıyla bir taraftan 'din farkı gözetmeksizin' gelip geçen yolculara ücretsiz konaklama ve yiyecek imkânı sağlanmış, diğer taraftan da kuruldukları bölgelere Türk-İslam medeniyetini taşımışlardır[1]. Özellikle Balkan topraklarında kurulan tekke ve zâviyelerin Osmanlı tarihi açısından önemi ve Balkanların İslamlaşmasındaki büyük etkisi bilinen bir gerçektir. Hatta bu tekke/zâviyelerde görevli olan şeyh ve dervişlerin fonksiyonlarının geleneksel İslam'a göre halk arasında daha çok rağbet gördüğü tespit edilmiştir.[2] İşte bu tekke/zâviyelerden biri de Osmanlı Devleti'nin Yanya'da kurduğu ilk hâkimiyet döneminde inşa edilen, o dönemde Yanya'nın Arnavutluk'a dahil olması nedeniyle Arnavutluk'un en eski Halveti zâviyesi olarak kabul gören ve bugün Yunanistan sınırları içerisinde bulunan Şeyh

[1] Dervişlerin ve zaviyelerin rolü hakkında bkz. Ömer Lütfi Barkan, "İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi,* S. II, Ankara 1942, s. 279-304; Reşat Öngören, "Balkanlar'ın İslâmlaşmasında Sûfîlerin Rolü", *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri IRCICA,* Sofya, 21-23 Nisan 2000, s. 47-73.

[2] Peter Bartl, *Millî Bağımsızlık Hareketi Esnasında Arnavutluk Müslümanları 1878-1912,* çev. Ali Taner, Bedir Yay. İstanbul 1998, s. naklen Reşat Öngören, *a.g.m.*, s. 47.

Haşim Zâviyesi'dir.[3] Zâviye hakkında şimdiye kadar ayrıntılı bir çalışma yapılmadığı gibi hakkında bilinenler ise sadece 1390'larda Evrenos Bey tarafından inşa edildiğini belirtmekten öteye geçmemiştir4. Bu nedenle gerçekte bir Halveti zâviyesi olarak mı kurulduğu ya da sonradan mı bu özelliği kazandığına dair bir bilgi mevcut değildir. Zira Osmanlı kaynaklarında Yanya'da kurulan ilk hâkimiyet dönemine dair hiçbir bilgi bulunmazken, bu eksikliği Yunanca kaynak ve eserlerle tamamlayıp, ardından zâviye hakkındaki bilgileri Osmanlı arşiv belgeleri ile destekleyerek bu unutulan yapı hakkındaki bilinmeyenleri gün ışığına çıkarmamıza yardımcı olmuştur.

a) Yanya'da İlk Osmanlı Hâkimiyeti ve Zâviyenin Kuruluş Tarihinin Tespiti

Zâviye hakkındaki bütün bu sorulara geçmeden önce inşa edildiği döneme, yani Osmanlı Devleti'nin Adriyatik sınırlarına kadar dayandığı fetih sürecine gitmemiz gerekiyor. XIV. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı sol kolunu yöneten ve bu süreçte Arnavutluk'a kadar götüren isim Gazi Evrenos Bey'dir.[5] Osmanlı kronikleri Yanya'ya yapılan ilk seferlerden ve kısa süreli yerleşmeden bahsetmezseler de Yanya'ya ilk Türk girişleri hakkında bize önemli bilgiler sunan kaynak, Yunanca kaleme alınan Yanya Kroniği (Το Χρονικόν των Ιοάννινων)'dir.[6] Bu vesileyle de Yanya'da ilk Osmanlı hâkimiyeti sırasında kurulan zâviyenin varlığından ilk bahsedenler ise P. Aravantinos, I. Lamprides, D. Salamanga ve K. I. Koulidas gibi Yunanlı tarihçilerdir.[7]

---

[3] Natalie Clayer, "L'Albanie, Pays des Derviches: Les Ordres Mystiques Musulmans en Albanie à l'époque Postottomane (1912-1967)", *Balkanologische Veröffentlichungen 17*, Berlin 1990, s. 130; Robert Elsie, "Islam and the Dervish Sects of Albania: An Introduction to Their History, Development and Current Situation", *The Islamic Quarterly*, XLII/4, 1998, s. 7-8, http://www.elsie.de/pdf/articles/A1998Islam.pdf; Öngören, *a.g.m*., s. 48, 53; Robert Elsie, *Historical Dictionary of Albania*, New Edition, Oxford 2004, s. 181.

[4] Clayer, L'Albanie, Pays des Derviches, s. 130; Elsie, *a.g.m*., s. 275; Öngören, *a.g.m.*, s. 48, 53; Elsie, *a.g.e*., s. 181-182.

[5] Gazi Evrenos Bey'in tüm askeri faaliyetleri hakkında bkz. Ayşegül Kılıç, *Bir Osmanlı Akıncı Beyi Gazi Evrenos Bey,* İthaki Yay., İstanbul 2014, s. 51-94.

[6] L. I. Vranousses, *Το Χρονικόν των Ιοαννινών Κατ' Ανεκδότον Δημώδη Επιτομήν*, Έπετηρίς Μεσαιώνικού Άρχείου 12, Ioannina 1962, s. 92.

[7] Panagiotes Aravantinos, *Χρονογραφίατής `Ηπείρου II*, Athens 1856, s. 223-243; Ioannes Lamprides, *Ηπειρωτικά Μελετήματα B*, Ioannina 1971, s. 74; D. Salamanga, "Γαζή Έβρενόζ, Ο Πρώτος Επικυριάρχος των Γιαννινών", *Ηπειρωτική Εστία II*, Ioannina 1953, s. 163; D. Salamanga, *Γιαννιώτικα`Ιστορικά Μελετήματα*, Ioannina 1958, s. 81; D. Salamanga,

Zâviyenin inşa edildiği yer olan Yanya (Ioannina-Ιωάννινα) kenti bugün Arnavutluk sınırında, Yunanistan'ın kuzeybatısında yer alan Epir bölgesinin en büyük şehridir. Osmanlı döneminde de güney Arnavutluk'un aynı adı taşıyan vilayet ve sancağının merkezi idi.[8] Yanya'nın Osmanlı hâkimiyetine geçişi II. Murad zamanında 1430 yılında gerçekleşmiş, Sinan Paşa'nın gönderdiği nâmeler ile Yanya barış yoluyla Osmanlı idaresine girmiş ve yaklaşık beş yüz yıl boyunca Osmanlı sınırları içerisinde kalmıştır.[9] Ancak şehir tamamen Osmanlı hâkimiyetine girmeden önce de Türk akınlarına maruz kalmış hatta bazen Yanya despotları,[10] Arnavut saldırılarına karşı Osmanlı'dan yardım istemişlerdir. Osmanlıların Yanya'ya ilk girişi, 1380 yılının Haziran ayında Yanya despotu olan Thomas Prealimbos'un uzun süreden beri devam eden Arnavut saldırılarına karşı Osmanlı'dan yardım istemesi ile başlar. Yardım talebi neticesinde Şihabeddin Şahin Paşa liderliğinde ilk defa Yanya'ya girilmiştir.[11] Her ne kadar kronikte Yanya'ya giren bu kişinin adı Kasım Paşa (ΚασίμΠασάς) olarak geçse de H. İnalcık bu paşanın gerçek adının "Kefalia Şahin veya Kavala Şahin" olan Leskovac (Liaskovik) subaşısı olduğu ve Osmanlı kroniklerine Şihabeddin Şahin Paşa olarak geçtiği görüşündedir.[12] Hatta

"Ζουλείχα", *Ηπερωτική Εστία,* S. 188, Ioannina 1967, s. 344; Konstantinos I. Koulidas, *Τα Μουσουλμανικά Βακούφια της Πόλεως των Ιωαννίνων*, Ioannina 2004, s. 74, 227.

[8] Halil İnalcık, *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid,* TTK Ankara 1987, s. XI; Nazif Hoca, "Yanya", *İA,* C. XIII, İstanbul 1988, s. 359; Melek Delilbaşı, "1564 Tarihli Mufassal Yanya Livası Tahrir Defterine Göre Yanya Kenti ve Köyleri", *Belgeler*, C. XVII, S. 21, TTK Ankara 1997, s. 2.

[9] Yanya'nın fethi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Melek Delilbaşı, "Selanik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliği'nin Kurulması", *Belleten,* C. 51, S. 199, Ankara 1987, s. 92-101; aynı yazar, *Johannis Anagnostis, "Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih",* TTK C. Ankara 1989, s. 1-14.

[10] Yanya'nın da içerisinde bulunduğu Epir bölgesi, XIV. yüzyılın ortalarından itibaren Sırp Despotu Stephan Duşan'ın egemenliği altına girmiş ve 1384 yılına kadar Yanya Sırp despotları tarafından idare edilmiştir. Sırp Valisi Thomas Preliubovich'in öldürülmesinden sonra, valinin Grek olan dul eşi, Floransalı Buondelmonte ile evlenmiş ve 1384-1411 yılları arasında Izaulos Boundelmonte Yanya'ya despotluk yapmıştır. Buondelmonte'nin ölümünden sonra da akrabası olan Kefalonya ve Zanta Kontu, Levkada ve Vonitza dükü olan Carlo Tocco Yanya'ya çağrılmıştır. Tocco, Arnavutlar tarafından işgal edilmiş olan Yanya'yı, ancak 1418 yılında ele geçirmeyi başarmış ve 1430 yılında Osmanlılar tarafından tamamen fethine kadar geçen süre zarfında Tocco tarafından idare edilmiştir. (Delilbaşı, *a.g.m.*, s. 92-93, daha fazla bilgi için Donald M. Nicol, *The Despotate of Epiros 1267-1479, A Contribution to the History of Greece in theMiddle Ages,* New York: Cambridge Unv. Press. 1984, s. 139-215).

[11] Vranousses, *Το Χρονικόν των Ιοαννινών*, s. 90.

[12] Halil İnalcık, "Arnawutluk", *EI*^{2}, C. I, Brill 1958, s. 653. Ayrıca bkz. H. T. Norris, *Islam in the Balkans, Religion and Society Between Europe and Arab World,* Hong Kong 1993, s. 127; Elizabeth Zachariadou, "Marginalia on the History of Epirus and Albania (1380-1418),

Şahin Paşa 1382 yılında Yanya'ya tekrar girmiş, burada büyük bir savaş yapmış, halkın hayvanlarını ve çevre köylerden de paralarını alarak yağmalamış ve Konitsa'nın güneybatısında yer alan Revnik kalesini de fethetmiştir[13].

Osmanlıların Yanya'ya bir sonraki girişleri ise 1389 yılında gerçekleşmiştir. Dönemin Yanya Despotu Izaulos Boundelmonte ile Sultan Yıldırım Bayezid ittifak yapmışlar ve Izaulos bu ittifakı güçlendirmek için Selanik'te bulunan Sultana itaatini sunma ihtiyacı duymuştur. Yanya böylece Osmanlı vassalı haline gelmiştir.[14] Bu önemli bilginin Osmanlı kroniklerinde yer almaması ise tahminimize göre aynı yıl I. Kosova Savaşı'nın gerçekleşmesinden kaynaklanıyor olmalıdır. Savaşın ardından yaşanan taht değişikliğinin yanında Evrenos Bey'in Yanya'ya girmesi küçük bir detay olarak Osmanlı kaynaklarına yansımamış olsa da Yanya Kroniği'nde Sultan Bayezid'in izniyle Despot Izaulos'un Evrenos Bey eşliğinde Yanya'ya döndükleri kayıtlıdır. Kroniğe göre, Yanya Despotunun Sultan Yıldırım Bayezid'e hürmetlerini sunmasından on dört ay sonra Evrenos Bey, Izaulos ve askerleriyle birlikte öncelikle Arta yakınlarında bir nehir olan Aheloos'a varmışlardır. Burada Arta'nın Arnavut despotunu itaat altına almışlar ve 4 Aralık 1390'da ise Yanya'ya ulaşmışlardır.[15] Kronikte, Evrenos Bey'in Yanya'ya huzur ve barış getirdiği ve bu huzurun dört yıl boyunca da devam ettiği kayıtlıdır.[16] Kroniğe göre Despot Izaulos, Evrenos Bey'e iyi ikramda bulunmuş ve neyi varsa kendisine takdim etmiştir. Vassal statüsüne geçen Yanya, Evrenos Bey'in ve böylelikle Osmanlı Devleti'nin

---

WZKM, C. 78, Wien 1998, s. 199; ayrıca bkz. *Hicrî 859 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Tırhala I*, neşr. Melek Delilbaşı-Muzaffer Arıkan, T.T.K., Ankara 2001, s. XIX.

[13] Vranousses, *a.g.e.*, s. 92; Zachariadou, *a.g.m.*, s. 200.

[14] P. Aravantinos, *Περιγράφη της Ήπειρού*, vol. II, Ioannina 1984, s. 122; Aravantinos, *Χρονογραφία της Ήπειρου I*, s. 153; Salamanga, "Γαζή Έβρενόζ", s. 163. Ayrıca Salamanga makalesinde Yanya'nın I. Murad döneminde 1388'de Osmanlı vassalı olduğunu hatta fethedildiğini belirtmektedir. Bkz. Salamanga, *Γιαννιώτικα `Ιστορικά Μελετήματα*, s. 81; E. Zachariadou, *a.g.m.*, s. 204, dn. 37; M. Delilbaşı, "1564 Tarihli Mufassal Yanya Livası Tahrir Defterine Göre Yanya Kenti ve Köyleri", s. 2; Koulidas, *a.g.e.*, s. 74.

[15] Vranousses, *a.g.e.*, s. 98; P. Aravantinos, *Χρονογραφία της Ήπειρου I*, s. 153; *Historia Politica et Patriarchica Constantinopoleos, Epirotica*, ed. Immanuel Bekkerus, Bonnae 1849, s. 234; Mihail S. Kordosis, *Τα Βυζαντινά Γιάννενα*, Athens 2003, s. 50; Salamanga, "Γαζή Έβρενόζ", s. 163; aynı yazar, *Περιπάτοι στα Γιάννινα*, Ioannina 1965, s. 56; Donald M. Nicol, *The Despotate of Epiros 1267-1479, A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, Cambridge Unv. Press, New York 1984, s. 162; Machiel Kiel, "Yanya", *DİA*, s. 318.

[16] Vranousses, *a.g.e.*, s. 98.

koruması altına girmiştir.[17] Yanya'yı işgal eden ve kaleyi kuşatan Arnavutlar dışarı atılarak Yanya Osmanlılar tarafından teslim alınmıştır. Yanya'da Osmanlı hâkimiyeti ise Fetret Devri'ne kadar devam etmiştir. Timur saldırıları nedeniyle geçirilen zor günlerin ardından Osmanlı Devleti'nin uçlardaki nüfuzunun azalması ile kent, Osmanlı hâkimiyetinden çıkmıştır. Hatta 1403'te Despot Izaoulos'un da ölümü ile Arnavutlar Yanya kalesini ele geçirmişlerdir.[18] Geç tarihli olmasına rağmen 14 Mayıs 1888 tarihli bir belgede Evrenos Bey'in: "Siroz ve Manastır feth ve Yanya cihetlerinde Horpeşte ve Behlişte'ye kadar ced ü nesl-i çâkerânelerle" fethettiği belirtilmektedir.[19] Yanya'nın Evrenos Bey tarafından fethedildiği bilgisi Evliya Çelebi'nin eserine de yansımıştır.[20] XVII. yüzyılda Yanya'dan geçen bir seyyahın buranın ilk fethini Evrenos Bey'in gerçekleştirmiş olduğunu halkın ağzından aktarması Yanya kroniğini de desteklemektedir. Hatta bazı Yunanlı yerel tarihçiler Evrenos Bey için Yanya'nın ilk hâkimi olan ünlü Osmanlı kumandanı olarak bahsederler.[21]

Yanya despotlarının Arnavut saldırılarına karşı Osmanlı'dan yardım istemeleri neticesinde kent, 1390 yılının Aralık ayından itibaren Osmanlı vassalı haline gelmiştir. Osmanlı fetih yöntemlerinde yeni fethedilen topraklarda fetih ordusu nasıl geri çekilmeden önce önemli mevki ve hisarlarda küçük birlikler yerleştiriyorsa,[22] bu süreç zarfında Evrenos Bey de Yanya'dan ayrılmadan önce yanındaki kuvvetlerden bazılarını burada bırakmıştır. İşte daha sonraları Şeyh Haşim Zâviyesi olarak anılacak olan Gazi Evrenos Bey Zâviyesi'nin kuruluş hikâyesi de bu döneme rastlar. Ancak 1390 yılının Aralık ayından itibaren Yanya Osmanlı idaresi altına girmiş ise zâviyenin kuruluş tarihini en erken 1391 olarak vermek daha doğru olacaktır. Yanya'da inşa edilmiş olan bu ilk Osmanlı eseri hakkındaki bilgileri ise Yunanlı tarihçilerin eserlerindeki bilgiler ve Osmanlı arşiv belgeleri sağlamaktadır. Despot Izaulos ile birlikte Yanya'ya gelen Evrenos Bey için Yunanlı yerel tarihçilerden Salamanga:"Vahşi Türkmenlerden

[17] Vranousses, *a.g.e.,* s. 98; P. Aravantinos, *Περιγραφή Της Ήπείρου*, Vol. II, Ioannina 1984, s. 122.
[18] D. Salamanga, *Ήπειροτική Έστία,* Ioannina 1954, s. 687; aynı yazar, "Ζουλείχα", *Ηπερωτική Εστία,* S. 188, Ioannina 1967, s. 344.
[19] BOA, Y.PRK-ASK, Dosya No: 16, Gömlek Sıra No: 38.
[20] *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* VIII. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı- Robert Dankoff, Y.K.Y., İstanbul 2003, s. 287.
[21] Salamanga, "Γαζή Έβρενόζ", s. 163; Salamanga, "Ζουλείχα", s. 345; Koulidas, *a.g.e.*, s. 74.
[22] Osmanlı fetih yöntemleri için bkz. Halil İnalcık, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", *Doğu Batı, Makaleler II*, Ankara 2008, s. 61-84.

küçük bir gurup daha sonra Τουρκοπάλουκο (Turkopaliko) olarak ünlenen ve kalenin dışında olan bir yere yerleştirildi, bu yer daha sonra Bayraklı olarak ünlendi ve cami ve bir tekke yapıldı. Tarihimizde buraya Gazi Evrenos Tekkesi denilmektedir" kaydını düşmüştür.[23] Yani Evrenos Bey bir Osmanlı komutanı olarak Yanya'ya girdikten sonra Osmanlı egemenliğinin alameti olarak inşa faaliyetlerine başlamış ve kalenin dışında, şehrin yazlık kaplıcasının biraz üst kısmında bulunan ve Yunan Hükûmeti tarafından koyulan tabelada ise banisinin adıyla geçen "Gazi Evrenos Tekkesi'ni inşa ettirmiştir.[24] Hatta vaktiyle çarşı çeşmesi denilen yerde kurulan ve bugün 'Bayraklı Camii' adıyla bilinen caminin de Evrenos Bey'in yaptırdığı camii olduğu düşünülmektedir.[25] Elbette Evrenos Bey bir Osmanlı vakıf geleneği olarak bu yöreye sadece zâviye yaptırmakla kalmamış aslında cami ve mektep de yaptırmış; onlara bağlı olarak bir zâviye inşa ettirmiştir.[26] Bunların masraflarını karşılamak için de bir vakıf kurmuştur. Ömer Lütfi Barkan'ın tekke/zâviyelerin önemini anlatırken belirttiği gibi,[27] aslında Evrenos Bey, göl kenarında kalenin dışında bulunan bölgeye vakfını kurarken, bu bölgenin yavaş yavaş bir köy, bir kültür merkezi ve tarikat merkezi halinde teşkilatlanmasını amaçlamış olmalıdır. Gazi Evrenos'un vakfettiği bu iki yapıyı, şehre ilk gelen Müslümanların ibadetlerini yerine getirebilmeleri amacıyla yaptırdığı ve burada şehit olanların mezarlarının korunması için de vakıf mütevellisini görevlendirdiği kaydedilen bilgiler arasındadır.[28]

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi tekke ve zâviyeler yeni fethedilen topraklarda yurt edinmek amacıyla oraları şenlendirerek imar ve iskân etmek amacıyla kurulmaktaydı. Ayrıca bu yeni fethedilen topraklarda zaman geçirmeden kurulan cami, medrese, mektep veya imaret gibi kuruluşların yanı sıra tekke ve zâviyeler inşa edilmiş, hatta bunların bekası için vakıflar tayin edilmiştir.[29] Aslında Evrenos Bey ile XIV. yüzyılın son çeyreğinde ilk defa kısa süreliğine de olsa Osmanlı hâkimiyetini tanıyan Yanya'da bu süre

[23] Salamanga, *Ἠπειροτική Ἑστία*, s. 784; aynı yazar, "Ζουλείχα", s. 344.
[24] Salamanga, "Γαζή Έβρενόζ", s. 163; aynı yazar, *Γιαννιώτικα `Ιστορικά Μελετήματα*, s. 81; Koulidas, *a.g.e.*, s. 227.
[25] Salamanga, "Ζουλείχα", s. 344; K. I. Koulidas, *a.g.e.*, s. 231.
[26] Salamanga, *Περιπάτοι στα Γιάννινα*, s. 56; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan-Yunanistan-Arnavutluk*, IV. Cilt, İstanbul 1982, s. 296; Koulidas, *a.g.e.*, s. 229.
[27] Ö. L. Barkan, "İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", s. 290.
[28] Pirsinellas, *a.g.e.*, s. 49-50; K. I. Koulidas, *a.g.e.*, s. 229.
[29] Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri", *Türkler,* C. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara, s. 145; Öngören, *a.g.m.*, s. 47-48.

zarfında zâviyenin ve Evrenos Bey'e ait vakıfların kurulmuş olması bunun açık bir göstergesidir.[30] Osmanlıların Yanya'ya Arnavutlara karşı Despot Izaulo'ya destek amacıyla girdiklerinde inşa edilen bu zâviye, Yanya'da Osmanlıların inşa ettirdiği ilk Müslüman yapıdır.[31] Diğer bir önemi ise Yanya kalesinin dış kısmında inşa edilmiş olduğundan, 1430'da kentin fethinden önce şehre Türk akınlarının yapıldığını gösteren en güzel kanıtlardan biri olmasıdır. Bulunduğu yer itibarıyla da kale dışında bulunan bu bölgeye, ilk Türk yerleşiminin yapıldığı yer anlamına gelen Τουρκοπάλουκο (Turkopaluko) adı verilmiştir.[32] Τουρκοπάλουκο adı toponomik anlamda Yanya'ya yerleşen ilk Türkleri ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.[33] 1670'lerde Yanya'dan geçen Evliya Çelebi eserinde, kalenin güney batısında yer alan varoş mahalleleri arasında "TurkoPaliko" isimli mahalleyi de kaydederek varlığını doğrulamaktadır.[34]

Zâviye hakkındaki en önemli bilgiler Yunanlı yazarların ve özellikle de yerel tarihçilerin kaleme aldıkları makalelerde bulunmaktadır. Bununla birlikte, kentin fethinden önce inşa edilmiş bu zâviye hakkında yeterli bir çalışma ve değerlendirmenin de yapılmadığını kaydetmişlerdir.[35] Hatta bazı eserlerde kentin 1430 yılında fethinden yaklaşık kırk yıl önce kurulmuş olmasından dolayı Evrenos Bey tarafından değil de onun soyundan gelen başka biri tarafından inşa edildiği iddia edilse de Yanya Kroniği'ndeki bilgilerin yanı sıra Osmanlı kayıtları da zâviyenin banisinin Evrenos Bey olduğunu desteklemektedir.[36]

Bugün Yanya gölünün batı kıyısında, Livadioti (Λειβαδιώτης) semtinde bulunan zâviye Yunanlı tarihçilere göre, Evrenos Bey tarafından eskiden küçük bir Hıristiyan tapınağı olan Ayos Triados'un bulunduğu yere inşa ettirilmiştir.[37]. Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki arşiv kaydına

[30] VGM. No: 02411/00040.
[31] Salamanga, *Γιαννιώτικα`Ιστορικά Μελετήματα*, s. 81; Pirsinellas, *a.g.e.*, s. 49-50; Koulidas, *a.g.e.*, s. 228.
[32] Salamanga, "Ζουλείχα", s. 344; Koulidas, *a.g.e.*, s. 74, 228.
[33] P. Aravantinos, *Χρονογραφία τής `Ηπείρου II*, s. 223;Bu eserden naklen D. Salamanga, *Γιαννιώτικα`Ιστορικά Μελετήματα*, s. 77.
[34] *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, VIII. Kitap, s. 289.
[35] Giorgos Smiris, "Τα Μουσουλμανικά Τεμένη των Ιωάννινών και Η Πολεοδομία της Οθωμανικής Πόλης", *Ἠπειροτικά Χρονικά*, v. 34, Ioannina 2000, s. 16.
[36] VGM. No: 02411/00040; BOA, A.MKT. UM, Dosya No: 347, Gömlek No: 33.
[37] P. Aravantinos, *Χρονογραφία της Ηπείρου II*, s. 243; I. Lamprides, *Ηπειροτικά Μελετήματα B*, s. 74; Salamanga, "Ταζή Έβρενόζ", s. 163; Salamanga, *Ήπειροτική Έστία*, s. 784;

göre, Nefs-i Yanya nâhiyesinin Yanya kazâsında[38] bulunan Livadiyot (لـ يوادي وط) Mahallesi, Gazi Evrenos Bey'in vakıf mülkleri arasındadır.[39] Başka bir belgede ise "Livazbot (لـ وازي وط) Mahallesi" şeklinde kaydedilmiştir.[40] Zâviye bugün de aynı mahallenin Mavili Meydanı'nda (Πλατεία Μαβιλή) göl kıyısında bir kafeteryanın bahçesinde yer almaktadır.[41] Ancak ayakta kalmaya çalışan tek bir duvarı dışında yıkıntılardan ibarettir. Şehir halkı kurucusunun ismini zikretmek yerine semtin bugünkü adıyla "Livadioti Tekkesi" olarak anmayı tercih etmişlerdir.[42] Önündeki levhada (Τεκές Του Έβρενόζ Πασά) yani "Evrenos Paşa Tekkesi" yazılıdır. Yine levhada yer alan çizime göre büyük bir bahçenin içerisine inşa edilmiş tekkenin, girişte beş oda ve dini ibadetin yapıldığı büyük yuvarlak bir salondan oluştuğu belirtilmiştir. Ayrıca dini bir site olduğu ve her ne kadar Evrenos Paşa Tekkesi olarak adlandırılsa da XIV. yüzyıla ait bir yapı özelliği göstermediği daha çok XIX. yüzyıl mimari özelliklerini taşıdığı belirtilmiştir. Bu düşüncenin sebebi ise zâviyenin Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa döneminde (1788-1822) tadilat edilmesinden kaynaklanmaktadır. Aravantinos'un da belirttiği gibi: "Küçük bir tapınak olan Ayas Trias, şimdi Livadioti Tekkesinin ya da Hacı Evrenos Tekkesinin bulunduğu yerdeydi ve Ali Paşa bugünkü şekliyle tamir ettirdi".[43] Dönemin Yanya Valisi Ali Paşa (1788-1822) tarafından tamir ettirilen zâviye, yaklaşık XIX. yüzyılın sonuna kadar duvar yapısını ve XX. yüzyıl sonuna kadar da şeklini korumuştur. Hatta Tepedelenli Ali Paşa, zâviyeyi tamir ettirmekle kalmamış, daha büyük ve daha güzel olarak yeniden inşa ettirmiş ve bugünkü biçim ve ölçülerine geçirdiği tamirat sonrasında ulaşmıştır. Zâviyenin bugünkü halinden kalanlar, Ali Paşa'nın inşa ettirdiği döneme aittir. Yani bugün zâviyenin son döneme ait bir yapı olduğunu düşündüren şey XIX. yüzyılda neredeyse yeniden inşa edildiği büyük bir tadilattan geçmesinden kaynaklanmaktadır.

Salamanga, *Γιαννιώτικα `Ιστορικά Μελετήματα*, s. 81; Pirsinellas, *a.g.e.*, s. 50; Koulidas, *a.g.e.*, s. 227.

[38] XVI. yüzyıl tahrir defterine göre Rumeli Beylerbeyliğine bağlı Yanya Sancağında Kaza-i Yanya ve Kaza-i Narda olmak üzere iki kaza tespit edilmiştir. Bkz. M. Delilbaşı, "1564 Tarihli Mufassal Yanya Livası Tahrir Defterine Göre Yanya Kenti ve Köyleri", s. 2.

[39] VGM, No: 02411/00040.

[40] BOA, A.MKT. UM, Dosya No: 347, Gömlek No: 33.

[41] Pirsinellas, *a.g.e.*, s. 50; K. I. Koulidas, *a.g.e.*, s. 227. Bugün tekkenin bulunduğu meydanın adı ise Mavili Meydanı'dır. (Πλατεία Μαβιλή).

[42] Koulidas, *a.g.e.*,s. 227.

[43] Aravantinos, *Χρονογραφία της Ηπείρου II*, s. 243; Koulidas, *a.g.e.*, s. 227, 231.

b) Zâviye Hakkında Osmanlı Belgelerindeki Bilgiler

Yukarıdaki bilgiler neticesinde 1391'de inşa edildiğini kabul ettiğimiz Evrenos Bey zâviyesinden bahseden az sayıda Osmanlı belgesi günümüze ulaşabilmiştir. Evrenos Bey'in Yanya kenti Livadiyot mahallesinde bulunan vakıf kayıtlarına dair tespit ettiğimiz belge ise zâviyenin inşa edildiği mahallenin adını taşıması ve zâviyenin bekası için kurulmuş olan vakıf kaydının tespiti bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.[44] Zâviye, 1530 tarihli *Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri*'nde "Vakf-ı zâviye-i merhum İsa Beğ bin Evrenos, der nefs-i Yanya"kaydı ile geçmektedir.[45] Ancak *Yanya Kroniği'*nde geçen bilgiler, Evrenos'un askeri faaliyetleri, ayrıca zâviyenin de bulunduğu Evrenos Bey'e ait Yanya vakıf kaydının günümüze ulaşmış olması ve aşağıdaki diğer Osmanlı kayıtları, bu zâviyenin banisinin Evrenos Bey olduğunu destekleyen bilgiler arasındadır.

Zâviye ayrıca II. Selim'in Nurbanu Sultan'dan doğma kızı Fatıma Sultan'ın Yanya'da bulunan mülklerinin yayınlandığı 1587 (H. 995) tarihli Yanya tahrir defterinde "Evrenos Beğ Tekyesi" adı ile geçmektedir.[46] Hatta bu kayda göre 1587 yılında tekkenin bugün de olduğu gibi "iki tarîk mabeyninde" bulunduğu kaydedilmiştir. Öncelikle bu kayıtlardan ve günümüze ulaşabilen arşiv belgelerinden tekke adının Şeyh Haşim Tekkesi olarak değil, "Gazi Evrenos Tekyesi/Zâviyesi" olarak banisinin adı ile kaydedildiğini belirtmemiz gerekir. Belgelerin tarihi geç de olsa adının Gazi Evrenos Bey ile kaydedilmesi hem Evrenos Bey'in Yanya'ya girişini hem de yukarıdaki bilgileri desteklemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nadide belgelerdeki bilgileri değerlendirirsek;

1) Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yanya Vilâyeti Evkaf Muhasebesi kayıtları arasında üzerindeki karalamalardan yola çıkarak müsvedde olduğunu tahmin ettiğimiz belge, "Gazi Evrenos Bey Tekyesi" adıyla kayıtlıdır.[47] Belge, Yanya kazasında bulunan Gazi Evrenos Bey Tekkesi'ne

[44] VGM, Defter No: 02411/00040.
[45] *367 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-İli Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livâsı Tahrir Defterleri (926-1520/ 937-1530) III*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2008, s. 7.
[46] Melek Delilbaşı-Hatice Oruç, "The Properties of Fatima Sultan in Ioannina in the Sixteenth Century", *The Ottoman Empire, The Balkans, The Greek Lands: Toward a Social and Economic History, Studies in Honour of John C. Alexander*, The ISIS Press, İstanbul 2007,s. 74, 79.
[47] BOA. EV. MKT. No: 00636.00131/636/106.

bağlı mütevellilik ve şeyhlik makamının, Şeyh Kutbi Efendi'nin vefatıyla boşalması nedeniyle kaleme alınmıştır. Şeyh Kutbi Efendi'nin zâviyedâr, hatip ve sıbyan mektebi muallimi olarak görev yaptığı belirtildiğine göre, tekkenin dışında XVII. yüzyılda vakfa ait mektebin de ayakta olduğunu ve hizmet verdiğini kabul edebiliriz. Ayrıca belgeye göre Şeyh Kutbi Efendi aynı zamanda Yıldırım Bayezid Han Cami-i Şerifi'nin hitabeti ve Ali Çavuş ibn İskender Bey mektebinde de muallim olarak görev yapmaktaydı. Belgede, Şeyh Kutbi Efendi'nin ölümü nedeniyle boş kalan bu görevlere oğulları Haşim ve Sadüddin Efendiler'in atandığı ve vakfın muhasebe kayıtlarının incelendiği belirtilmiştir.

2) Zâviye hakkındaki diğer bilgi ise Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtları arasında yer alan bir derkenardır.[48] Verilen bilgiye göre 23 Nisan 1844 tarihinde Mehmed Haşim Efendi, Yanya'da bulunan Gazi Evrenos Bey evkâfı zâviyesinde zâviyedârlık görevine atanmıştı. Kutbi, Razi, Ataullah ve Abdülkadir isimli dört erkek evladı bulunan Mehmed Haşim Efendi'nin vefat etmesinin ardından öncelikle görevi büyük oğlu Kutbi'ye verilmesi uygun görülmüştür. Ancak Kutbi Efendi bu süre zarfında Yanya'da merhum Tepedelenli Ali Paşa'nın Halvetiyye Tekkesi postnişini olduğundan bu görevin diğer oğlu Razi Efendi'ye küçük kardeşleri Ataullah ve Abdülkadir'e bakmak şartıyla verildiği kaydedilmiştir.

3) Mehmed Haşim Efendi'nin ardından oğlu ve zâviyenin son şeyhi olan Razi Efendi'nin zâviyedâr olarak atanması hakkındaki diğer bir belge ise yine Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtları arasında yer alan "Gazi Evrenos Bey Zâviyesi (Yanya) Yeni Şahsiyet" kaydıdır.[49] Bu belgede "Ashâb-ı hayrâtdan merhûm ve mağfûrün leh Gazi Evrenos Beğ Vakfı"'nın Yanya'da bulunan zaviyesine zâviyedâr olarak görev yapan Mehmed Haşim Efendi'nin ölmesinin ardından oğlu Razi Efendi'nin atama tarihinin belirtildiği belgedir. Razi Efendi zâviyedârlık görevine 29 Nisan 1888 (17 Şaban 305) tarihinde atanmıştır. Açıklama kısmında ise: "sagîr biraderler Ataullah ve Abdülkadir'in i'âşe ve terbiyelerine bakmak üzere muma ileyh Razi Efendi'ye berât verilmiştir" kaydı bulunmaktadır.

4) Zâviyenin arazisine yapılan müdahale sonucu kaleme alınan 3 Mart 1859 tarihli belge ise yukarıda da bahsettiğimiz Evrenos Bey'in Yanya vakfı mülkleri arasında yer alan zâviyenin bulunduğu mahalle adı ile birlikte

[48] VGM, Defter No: 008/78.00111.
[49] VGM, No: 00000006/ 219.

kaydedilmiştir.[50] Belgede, Yanya'da Livazbot Mahallesi'nde bulunan Gazi Evrenos Bey Zâviyesi vakfına ait hanenin arsasına yapılan müdahalenin engellenmesi talep edilmektedir. Yanya merkezinde bulunan Livazbot/Livadiyot Mahallesi'nin Evrenos Bey'in Yanya'da bulunan vakıfları arasında yer aldığını gösteren belgeden yukarıda bahsetmiştik.[51] Ayrıca Salamanga da kendi aile arşivinden kullandığı belgelerle tekke/zâviye hakkında şu bilgileri vermektedir:[52] "Tekke şeyhinin şahitliği ve imzasını taşıyan belgede; bu hüccette bahsedildiği gibi itibarlı ve erdemli Gazi Evrenos Bey 17 Cemaziye'l-evvel 1271 tarihli belgede (5 Şubat 1855) Livadioti mahallesinin mülkü ona aitti. Gazi Evrenos Tekkesi ise Aya Triada kilisesinin yakınına inşa edildi. Evrenos Yanya'da gölün yakınında mavili meydanının batısında -ki burası Gazi Evrenos tekkesi bölgesi olarak bilinen bir yerdir- ki eskiden boş bir alan/saha iken bugün ise Livadioti mahallesinin konutları vardır". Bilindiği gibi Evrenos Bey gibi kendilerine mülknâme-i hümayun ile araziler verilen ve devlet arazilerini vakfa çeviren gazilerin vakıfları "müstesna vakıflar" olarak adlandırılmışlardır. Bu nedenle hem idarî açıdan hem de vergi tahsili açısından devletin müdahale edemeyeceği vakıflar olarak kabul edilmekteydiler.[53] Bu nedenle de kaleme alınan belgede zâviyenin arazisine yapılacak herhangi bir müdahalenin men'i talep edilmektedir.

Yunanlı tarihçi Koulidas'tan öğrendiğimize göre zâviye 1924 yılındaki mübadeleden sonra Yunanistan Kamu Malları Kurumu'na devredilmiştir[54]. Mübadele Arşivi'nde "Ampranoz" (Αμπρανόζ) adı ile kayıtlıdır ve kayıtlara göre 28.49 metrekarelik bir yüzeye sahiptir. Etrafındaki arsasıyla beraber ise 184.36 m²'dir ve Mülteci İskan Komitesi'ne (E.A.P.) teslim edilmiştir. Bu kayıtlara göre Zâviyenin yıllık gelirleri arasında, yaklaşık 10.450 guruş olan bir mera/otlak; yıllık geliri 8.720 guruş olan 4 bostan; Livadioti mahallesinde ikamet edenlerin ödedikleri yıllık 300 guruş gelir bulunmaktadır. Vakfın diğer mülkleri arasında şehirde iki ev, bir arsa ve göl kıyısındaki Matsika (Περιοχή

[50] BOA, A.MKT.UM, Dosya No: 347, Gömlek No: 33.
[51] VGM, No: 02411/00040. Bu belgede mahallenin ismi Livadiyot olarak geçmektedir.
[52] Salamanga, "Ζουλείχα", s. 223; Koulidas, *a.g.e.*, s. 229-231.
[53] Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Vakıflarının İdarî-Malî Muhtariyeti Meselesi", *Türk Hukuk Tarihi Dergisi*, c. I, Ankara 1944, s. 15-21, Nazif Öztürk, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar,* Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1983,s. 103-104; Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, T.T.K. Ankara 1988, s. 455. Evrenos Bey vakıfları hakkında daha fazla bilgi için bkz. Kılıç, *a.g.e.*, s. 99-164.
[54] Koulidas, *a.g.e.*, s. 231-232.

Μάτσικα) bölgesinde iki bostan ve Laspoporo (Λασπόπορο) bölgesinde de bir çayır/otlak bulunmaktadır. Ayrıca Koulidas, zâviyenin yukarıda bahsettiğimiz gibi müstesna vakıflardan olduğunu ve hiç kimsenin denetleme yetkisi bulunmadığını, vakfa müdahale edilemeyeceğini de belirtmektedir.

Balkanların en eski zâviyelerinden biri olan Şeyh Haşim ya da banisinin adıyla Evrenos Bey Zâviyesi, 1391'de kuruluşundan itibaren hizmet vermeye başlamış ve büyük ihtimalle faaliyetlerine de Mübadele döneminde son verilmiştir. Bazı eserlerde 1943 yılına kadar açık olduğu belirtilse de[55] 1924'teki nüfus mübadelesinden sonra zâviye binası diğer taşınmaz mülkleriyle beraber son olarak Yunanistan Ulusal Bankası'nın mülkiyetine devredilmiştir. Bu banka daha sonra bütün bu mülkleri özelleştirmiş ve satarak elden çıkarmıştır.[56] Ayrıca vakfın son idarecisi olan Şeyh Razi, aynı zamanda nüfus mübadelesinden önce Yanya belediyesinde çalışan bir görevli olarak kayıtlara geçmiştir.[57] Bu nedene "artık bir cemaati de kalmayan" zâviyenin mübadele sonrasında kapanmış olduğunu tahmin ediyoruz. Hatta kendisi de Yanya kökenli olan Koulidas, zâviye binasının Alman işgalinden (1941-1944) önce ve sonrasında "genel ev" olarak kullanıldığını belirtmektedir.[58] Bugün de yıkık bir haldedir ve neredeyse temellerinin izi görünmektedir. Bir duvarı kurtulmuştur. Bahçesinde ve binanın batı tarafına doğru bir kafe inşa edilmiştir. Kısacası korunmayı ve restorasyonu bekleyen XIV. yüzyıl Osmanlı tarihine ait çok önemli ancak unutulmuş yapılardan bir tanesidir.

c) Zâviye Neden 'Şeyh Haşim' Adıyla Anılıyor?

Bugün "Şeyh Haşim" adıyla anılan zâviye, yukarıda da bahsettiğimiz gibi aslında Osmanlı belgelerinde "Gazi Evrenos Bey Tekkesi/Zâviyesi" olarak geçmektedir. Ancak dönem dönem farklı isimlerle de anıldığı görülmektedir. Bulunduğu semtin adıyla "Livadioti Tekkesi olarak anıldığı gibi bazı dönemlerde de vakıf mütevellisinin adıyla da anılmıştır. Bugün tarihçiler tarafından kabul gören isim olan "Şeyh Haşim" Osmanlı vakıf kayıtlarından ve belgelerinden de anlaşılacağı üzere tekkenin 23 Nisan 1844 yılında Gazi Evrenos Bey Zâviyesi zâviyedarlığı görevine atanan şeyhin adıdır. Aslında gerçek adı da Şeyh Mehmed Haşim

[55] Elsie, *a.g.e.*, s. 182.
[56] Koulidas, *a.g.e.*, s. 232.
[57] Pirsinellas, *a.g.e.*, s. 49-50; Koulidas, *a.g.e.*, s. 229.
[58] Koulidas, *a.g.e.*, s. 231.

Efendi'dir.[59] Hizmet verdiği bu uzun süre zarfında da zâviye artık onun adıyla anılmaya başlanmıştır. Şeyh Haşim ve Tepedelenli Ali Paşa'nın Halvetiyye zâviyesinin post-nişîni olan büyük oğlu Şeyh Kutbi Efendi ayrıca dönemlerinin Yanya Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarıdır.[60] Ancak onun vefatından sonraki süreçte zâviye yine yeni şeyhlerinin adıyla anılmaya devam etmiştir. Şeyh Haşim'in 1888 yılında vefatından sonra görevi, oğlu Razi Efendi'ye verilmiştir. Ayrıca Şeyh Razi Efendi zâviyenin kapanmadan önceki son zâviyedârıdır. Zâviye bu dönemde de son şeyhi olan, zâviyede ikamet eden ve vakfın idarecisi olan *Şeyh Razi* adıyla anılmıştır. Yunanlı yerel tarihçi Salamanga: "Türk hâkimiyeti zamanında, 'Şeyh Razi Tekkesi' çocukluğumda da bu şekilde isimlendirilmekteydi" demektedir.[61]

d) Zâviye'ninTarikat Mensûbiyeti Hakkında

Esasında zâviyenin kuruluş döneminde bir tarikata mensubiyetine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu konuda öncelikle Osmanlı Devleti'nin uc kültürüne ve bu kültürü etkileyen mistik inanca bakmamız gerekiyor. Merkezde yerleşik bir medeniyet şekli, saray hayatı ve şer'î hukuk varken; uc'larda tarikatların, örfî hukukun egemen olduğu bir kültür göze çarpar.[62] İşte bu uc kültürünün liderleri olan akıncı beylerinin etraflarındaki gazi abdallar ile olan ilişkileri, onların da bu heterodoks İslam kültüründen etkilendiklerinin göstergesidir.[63] Evrenos Bey'in adının da Balkanlar'a geçiş sürecinde Bektaşi tarikatının en önde gelen liderlerinden biri olan Seyyid Ali Sultan ile birlikte anılması, onun da bu halk tasavvufunun yanında olduğunu gösteriyor.[64] Bektaşi geleneği için Kızıldeli Sultan, "fukara ve miskinlerin hizmetkârı, âriflerin kutbu, Rumeli'nin fatihi,

[59] VGM, Defter No: 008/78.00111; VGM, Şahsiyet Kaydı No: 006/ 219.

[60] Yanya vilâyeti Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Şeyh Kutbi Efendi'nin babası müteveffa Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Haşim Efendi'den kalan Mecidiye Nişanı'nın verildiğine dair belgeler: BOA, DH. MKT. Dosya No: 1655, Gömlek No: 115; BOA, İ. DH., Dosya No: 1155, Gömlek No: 90307; BOA, DH.MKT., Dosya No: 1666, Gömlek No: 33; BOA, İ. TAL., Dosya No: 9, Gömlek No: 1310.

[61] D. Salamanga, *Γιαννιώτικα Σύμμεικτα*, T. 2, Ioannina, s. 38 naklen K. I. Koulidas, *a.g.e.*, s. 227.

[62] Halil İnalcık, "Osmanlı Devleti'nde Uc (Serhad)lar", *Doğu Batı, Makaleler II,* İstanbul 2008, s. 49.

[63] Rıza Yıldırım, "Abdallar, Akıncılar, Bektaşilik ve Ahl-i Beyt Sevgisi: Yemînî'nin Muhiti ve Meşrebi Üzerine Notlar", *Belleten,* C. LXXV, S. 272, Nisan 2011, Ankara, s. 73; Mariya Kiprovska, "The Mihaloğlu Family: Gazi Warriors and Patrons of Dervish Hospices", *The Journal Of Ottoman Studies,* C. XII, İstanbul 2008, s. 193-222.

[64] Rıza Yıldırım, *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi,* TTK Ankara 2007, s. 78-79.

Tanrıya ulaşanların coşkunluğu kırkların önderi" olarak geçmektedir.[65] Velâyetnâme'de anlatılan bir hikâyeye göre Seyyid Ali Sultan, Kırcaali taraflarında güçlü bir hisarın fethi için yaptığı başarılı fetih hareketleri ile ün salan Evrenos Bey'i görevlendirmek ister. Hatta kendisinin emrine bazı gaziler de tahsis eder ve eğer başı sıkışacak olursa gelip kendisinden yardım talep etmesini de tembihlemeyi ihmal etmez. Kale önüne gelen Evrenos Bey kendisi ile cenk etmek için karşısına bir yiğit çıkmasını ister ancak mücadele sırasında takatten düşer ve Seyyid Ali Sultan'dan yardım diler. Velâyetnâmeye göre o anda savaş meydanında görünen Şeyh, mucizevi şekilde kâfirin boynunu koparır ve mücadelenin sonrasında elbette gaziler kaleyi fethederler.[66] Bu hikâyenin ardından ise fetih sürecinde askerlerin başına Gazi Evrenos Bey'i getiren Seyyid Ali Sultan'ın, onlar Akdeniz taraflarına yöneldiğinde kendisinin de yeni talipler irşad etmek amacıyla bölgede kaldığı belirtilmektedir. Velâyetnâmede geçen bu hikâyenin gerçekliğini bilemeyiz. Yukarıda bahsettiğimiz, Bektaşi tarikatının önde gelen liderlerinden Seyyid Ali Sultan ile Evrenos Bey'in birlikte anılması, fetihlerin gerçekleştiği Balkan topraklarında tasavvuf ehlinin etkisinin büyük olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Evrenos Bey'in faaliyet gösterdiği bölgelerde kurulan Bektaşi tekke ve zâviyelerinin yoğunluğu da bu bilgiyi desteklemektedir.[67] Merkezi hükümetteki yoğun Sünni baskısı ise bilindiği gibi Anadolu'da pek çok Türkmen birliğini kendisine bağlamış olan Şah İsmail tehlikesine karşı Osmanlı Devleti'nin almış olduğu bir önlem olarak kabul görmüştür. Rıza Yıldırım'ın belirttiği gibi Osmanlı kaynaklarının akıncılıkta yaygın olan bu ehl-i beyt kültürünü saklamalarının sebebi, bu eserlerin doğrudan padişah ya da yüksek dereceden birine ithafen kaleme alınmalarından ve devletin resmi ideolojisini yansıtmak durumunda olmalarından kaynaklanmaktadır.[68] Diğer taraftan Balkanlarda Osmanlı düzeninin yerleşmeye başladığı ilk dönemlerde bu kültür sayesinde buradaki Hristiyan halk, merak ettikleri yeni fatihlerine ait bu tekke/zâviye kapılarının kendilerine de açık olması dolayısıyla heterodoks dervişlerle burada tanışmışlar, onların cömertlik ve hayırseverliklerinden etkilenmişlerdir. Aslında Osmanlı Devleti'nin uyguladığı istimâlet (hoşgörü) politikasının bir parçası da bu tekkeve zâviyelerdir. İşte bu bilgileri destekleyen veriler Evrenos Bey'in de bir akıncı lideri olarak ehl-i beyt kültürüne yakınlığı, Yenice-i Vardar'daki mezarında yapılan kazı

[65] Soyyer, *a.g.e.*, s. 96.
[66] Yıldırım, *a.g.e.*, s. 78-79.
[67] Heath W. Lowry, *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1550, Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskânı ve Türkleşmesi,* Bahçeşehir Ünv. Yay., İstanbul 2008, s. 95-106.
[68] Yıldırım, *a.g.m.*, s. 75-77.

çalışmaları sırasında ortaya çıkmıştır. Evrenos'un ellerinin yanında bulunan 48 adet tesbih tanesinin, pişmiş topraktan imal edilmiş, Kerbela'ya özgü bir tesbih olduğu düşünülmektedir.[69] Tüm dinlerde olduğu gibi İslam dininde de tesbih, zikr yani Allah'a ibadet amacıyla kullanılmıştır. Kerbela, Kudüs ve Kâbe gibi kutsal yerlerin topraklarının çamuru yuvarlanıp delinerek tesbih yapılmıştır. Kerbela'nın toprağı Şia geleneğinde kutsal sayıldığından o topraktan 34 taneli tesbih yaptırılarak onların üzerinde Allah'ı zikretmişlerdir.[70] Evrenos'un mezarında 48 aded tesbih tanesi bulunmuştur. Ancak sayısı ne olursa olsun başta Evrenos Bey olmak üzere uçlardaki Osmanlı sınırlarını genişleten akıncı beylerinin fethettikleri bölgelerde bulunan heterodoks dervişlerle olan yakın ilişkileri kabul gören bir gerçektir.

Bu nedenlerden dolayı Gazi Evrenos Bey ya da bugünkü bilinen adıyla Şeyh Haşim Zâviyesi'nin kurulduğu dönemde bir Bektaşi zâviyesi olma ihtimali mümkündür. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi zâviyenin kuruluş döneminde herhangi bir tarikatla olan bağlantısı hakkında bir bilgimiz olmadığı için sadece yorum yapabiliyoruz. Peki bugün neden bir Halveti zâviyesi olarak anıldığı konusuna gelirsek. Bilindiği gibi Bektaşi tekkelerinin yeniçeri ocağıyla birlikte kapatılmasının ardından merkezi hükümet Hacı Bektaş Veli Tekkesi dışında kalan tüm Bektaşi tekkelerine el koymuş, hatta çoğu da Osmanlı Devleti tarafından yıktırılmıştır.[71] Hatta XVI. yüzyıldan itibaren Safavi tehlikesinin etkisi ile de Sünni geleneğe ait tarikatlar Osmanlı Devleti tarafından desteklenmeye başlamıştır.[72] Bektaşileri devlet için artık bir problem olarak gören ve kapatılma kararını veren Osmanlı yönetimi, bütün Anadolu ve Rumeli'de bulunan Bektaşi tekke ve zâviyelerinin kapatılma emrini ise 1826 yılında vermiştir.[73] Hatta devlet için artık yararlı görülmeyen bu tekkeler dışında Bektaşilikle bir şekilde ilişkisi olanlar dahi zındıklıkla suçlanır olmuştur.[74]

---

[69] Lowry, *a.g.e.,* s. 60, 63.

[70] İbn-i Şeyh Aşub, *El-menâkıb,* C. II, s. 251. http://www.al-islam.org/nutshell/files/turbah-tr.pdf; Kemal Hakan Tekin, "Türk-İslam Sanatında Tesbih Üzerine Notlar, *Turkish Studies,* V. 9/10, Ankara 2014, s. 1013. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1944338435_48TekinKemalHakan-ntt-1009-1018.pdf.

[71] A. Yılmaz Soyyer, *19. Yüzyılda Bektaşîlik,* Frida Yay., İstanbul 2012, s. 61-62.

[72] Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler ,15-17. Yüzyıllar,* Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1998, s. 71-105.

[73] Soyyer, *a.g.e.,* s. 61-63; Hülya Küçük, *Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşiler,* Kitap Yay., İstanbul 2003, s. 32.

[74] Soyyer, *a.g.e.,* s. 68.

Önceleri Halveti olup, Bektaşiliğe geçen tekke/zâviyeler olduğu gibi,[75] kapanış sürecinde iken Bektaşilikten Halvetiliğe geçenler de mevcuttur.[76] Bu nedenle kurulduğu andan itibaren bir Bektaşi zâviyesi olma ihtimali üzerinde durduğumuz Şeyh Haşim Zâviyesi de sonradan Halvetiliğe geçmiş ve bu vesile ile de son döneme kadar ayakta kalabilmiştir. Özellikle zâviyenin mütevellisi olan Şeyh Haşim'in adı ile anıldığı döneme bakarsak, zaten Yanya'da Halvetiliğin yaygın olduğunu görürüz. Bu süre zarfında Osmanlı belgelerinde sıklıkla geçen Tepedelenli Ali Paşa'nın (1787-1820) Halvetiyye Tekkesi bunun en güzel örneğidir. Tekkenin postnişini ise Gazi Evrenos Tekkesi postnişini olan Şeyh Mehmed Haşim'in büyük oğlu Şeyh Kutbi Efendi'dir. Osmanlı arşiv kayıtlarına baktığımızda ise Şeyh Kutbi Efendi'nin Yanya'da Halvetiyye-i Sünbüliyye[77] dergâhı postnişini olduğunu görüyoruz.[78] İşte bu nedenle de kurulduğu anda olmasa bile Gazi Evrenos Zâviyesi'nin bu süre zarfında bir Halveti zâviyesi olduğunu artık kabul edebiliriz.

Osmanlı arşiv kayıtları arasındaki 27 Temmuz 1808 (3 Cemâziye'l-âhir 1223) tarihli belge ile zâviyenin bu tarihte Halvetiyye'ninSünbüliyye koluna mensup olduğunu anlıyoruz. Belge, Yanya'da Sultan Bayezid Camii yakınında bulunan bir Sünbüli zâviyesinden bahsetmektedir. Sünbülî Zâviyesi dervişlerinin gelirleri hakkında kaleme alınan belgede, 25 akça yevmiye ile Sünbülî zâviyesinde görev yapan Şeyh Ahmed'in vefat ettiği ve yerine oğlu Mehmed Esad Efendi'nin atandığı kayıtlıdır.[79] Yıldırım Bayezid Han Camii olarak kayıtlara geçen cami bugün Bayraklı Camii olarak bilinen ve Yunanlı yerel tarihçiler tarafından temellerinin Evrenos Bey tarafından atıldığı belirtilen camidir.[80] Bu caminin hatibi ise 1844 yılındaki vefatına

[75] Bektaşi tekkelerinin kapanış sürecinde de önemli bir isim olan Halil Revnakî Baba Tekkesi, Halvetilik'ten Bektaşiliğe geçen tekkeler arasındadır. Bkz. A. Yılmaz Soyyer, *a.g.e.,* s. 65.

[76] Elsie, "Islam and the Dervish Sects of Albania", s. 3-8. Ayrıca bkz. F. Köse, *İstanbul Halveti Tekkeleri,* M.Ü. İlahiyat Fak. Yay., İstanbul 2012.

[77] Halvetiliği yaymakla ünlenen Seyyid Yahya'nın ölümünden sonra yerine Halife olarak Mehmed Bahaeddin Erzincanî geçmiş ve onun döneminde şeyhlik postu yüzünden çıkan tartışmada Halvetilik, başta Sünbülî ve Ruşenî olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi,* Milenyum Yay., İstanbul 2013, s. 204.

[78] BOA. Y. MTV. Dosya No: 95, Gömlek No: 63; BOA, ŞD., Dosya No: 176, Gömlek No: 37; BOA. İ. EV., Dosya No: 41, Gömlek No: 1324; BOA, Y. MTV, Dosya No: 182, Gömlek No: 130.

[79] BOA, C.EV., Dosya No: 133, Gömlek No: 6643.

[80] Salamanga, "Ζουλείχα", s. 344, 347; Koulidas, *a.g.e.,* s. 231.

kadar Şeyh Kutbi Efendi idi.[81] Zaten belgede de belirtildiği gibi caminin yakınında bulunması da bahsedilen Sünbülî zâviyesinin Şeyh Haşim Zâviyesi olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. E. H. Ayverdi de eserinde isim vermese de bir Sünbüli Tekkesi'nin varlığından bahsetmektedir.[82] Halvetiliğe geçiş dönemini tam olarak tespit edemesek de bu belgeye dayanarak Şeyh Haşim Zâviyesi'nin 1800'lerin başında yani Bektaşi tekkeleri kapatılmadan önce de Halvetiyye'nin Sünbüli koluna mensup bir zâviye olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ayrıca E. Şapolyo eserinde Sünbüliyye tarikatı şeyhlerini sayarken Şeyh Haşim ve Şeyh Razi Efendilerden bahsetmektedir ki bunun bir tesadüf olmadığını düşünüyoruz.[83] Şeyh Haşim zâviyeye de adını veren bir Sünbülî şeyhidir ve oğullarından Şeyh Razi de zâviyenin son şeyhidir. Sünbülüliğin Yusuf Sinan Efendi'nin posta geçiş tarihi olan 1494 yılında İstanbul merkezli olarak kurulduğu kabul edilmektedir.[84] Halvetilik tarikatinin "pîr-i sâni" olarak kabul edilen gerçek kurucusu ve Balkanlara yayılmasında etkili olan kişi ise Seyyid Yahya Şirvani (ö. 1463-64)'dir.[85] Sünbüli tarikatı liderlerinin Yanya ile olan münasebetlerine baktığımızda ise en erken XVI. yüzyılda olduğunu görürüz. Germiyan ilinin Şeyhli kazasında dünyaya gelen Yakup Efendi adlı bir şahsın, bir rivayete göre rüyasında kıyametin koptuğunu ve kendisi ile birlikte pek çok kişinin de günahlarından ötürü cezalandırılacağını görmesinin ardından tövbe ederek uyandığı ve bu olayın ardından Şeyh Sünbül'e varıp biat ettiği anlatılmaktadır.[86] Kendisi Şeyh Sünbül'den icazet almış, onun ölümünden sonra da Merkez Efendi'den aldığı icazetle irşad için yani doğru yolu göstermek adına Yanya'ya gönderilmiştir. Şeyh Yakup Efendi burada bir müddet görev yaptıktan sonra İstanbul'a çağırılmış ve yaklaşık 18 yıl hizmetinin ardından 1571 tarihinde

[81] BOA, EV.MKT. No: 00636.00131/636/106.
[82] Ayverdi, *a.g.e*, s. 296.
[83] Şapolyo, *a.g.e.*, s. 209.
[84] F. Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri,* s. 35. Sünbüliyye hakkında ayrıca bkz. Metin İzeti, *Balkanlar'da Tasavvuf,* İnsan Yay., İstanbul 2013, s. 185-224; Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf, Anadolu'da Sûfîler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl),* İz Yay., İstanbul 2012, s. 54-78.
[85] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, MEB, İstanbul 1983, s. 715-716; Mustafa Aşkar, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi,* S. XXXIX, Ankara 1999, s. 542 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/779/9983.pdf; İzeti, *a.g.e.*, s. 186; Köse, *a.g.e.* s. 24; N. Bakırcı- Hüseyin Kürşad Türkan "Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar'daki Rolü ve Önemi", *Türük, Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* S. 1, 2013, s. 152.
[86] Öngören, *a.g.e.*, s. 77.

vefat etmiştir[87]. Bu bilgiye göre Yanya, XVI. Yakup Bey ile Sünbüliyye tarikatını tanımıştır. Bu nedenle de 1391'de kurulmuş olan Şeyh Haşim Zâviyesi'nin zaten kurulduğu andan itibaren bir Halveti zâviyesi olmasını kabul etmemiz mümkün görünmüyor. Zira kurucusunun ünlü bir Osmanlı akıncı beyi olduğunu hatırlarsak, Sünni bir zâviye olarak kurulmuş olma ihtimali de ortadan kalkmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak Balkanların en eski zâviyelerinden biri olan Şeyh Haşim Zaviyesi'nin kentin ilk fethini gerçekleştiren Osmanlı uc beylerinden Gazi Evrenos Bey tarafından 1391 yılında inşa ettirildiği ortaya çıkmaktadır. Elbette Evrenos Bey bir Osmanlı vakıf geleneği olarak aslında cami ve mektep de yaptırmış, onlara bağlı olarak bir de zâviye inşa ettirmiştir. Bugün Bayraklı Camii olarak bilinen caminin temellerinin Evrenos Bey Camii olduğu düşünülmektedir. Ancak harap durumda kalan zâviye dışında diğer eserlerin tamamı yıkılmıştır. 1391'de inşa edildiğini düşündüğümüz Şeyh Haşim Zâviyesi, kentin fethinden yaklaşık 40 yıl önce inşa edilmiş, ancak banisinin yerine kırk dört yıl bu zaviyede görev yapan Şeyh Haşim'in adıyla günümüze kadar ulaşabilmiştir. Gazi Evrenos Bey'in Yanya'ya yerleşen ilk Türk-Müslümanlar için vakfettiği bu zâviye, Tepedelenli Ali Paşa döneminde büyük bir restorasyon geçirmiş olması nedeniyle geç dönem mimari özellikleri yansıtmaktadır. Merkezdeki şer'î hukukun aksine uçlardaki örfî hukuk geleneği ve ehl-i beyt sevgisinden yola çıkarak, Evrenos Bey'in mezarından çıkarılan tesbihin özellikleri ve ünlü Bektaşi lideri *Seyyid Ali Sultan'ın Velâyetnâmesi*'nde Evrenos Bey'in adının geçmesi gibi sebeplerden dolayı -her ne kadar günümüze herhangi bir bilgi ulaşmasa da- bir Bektaşi zâviyesi olarak kurulmuş olma ihtimalinden bahsettiğimiz Şeyh Haşim Zâviyesi'nin tam olarak ne zaman Halveti zâviyesi olduğu belirsizliğini koruyor. Ancak en erken XVI. yüzyıldan itibaren artık Halvetiyye'nin Sünbüliyye kolu ile tanışan Yanya'da bulunan Şeyh Haşim Zâviyesi'nin 1800'lerde artık bu tarikata mensup bir zâviye olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

[87] R. Öngören, *a.g.e.*, s. 66-67; M. İzeti, *a.g.e.*, s. 92.

EKLER:

Ek 1: *Yanya Kroniği*'nin (*Το Χρονικόν των Ιοάννινων*) İlgili Kısmı 1390 **(**4 Aralık, 14. İndiksiyon 6899=1390 yılında)

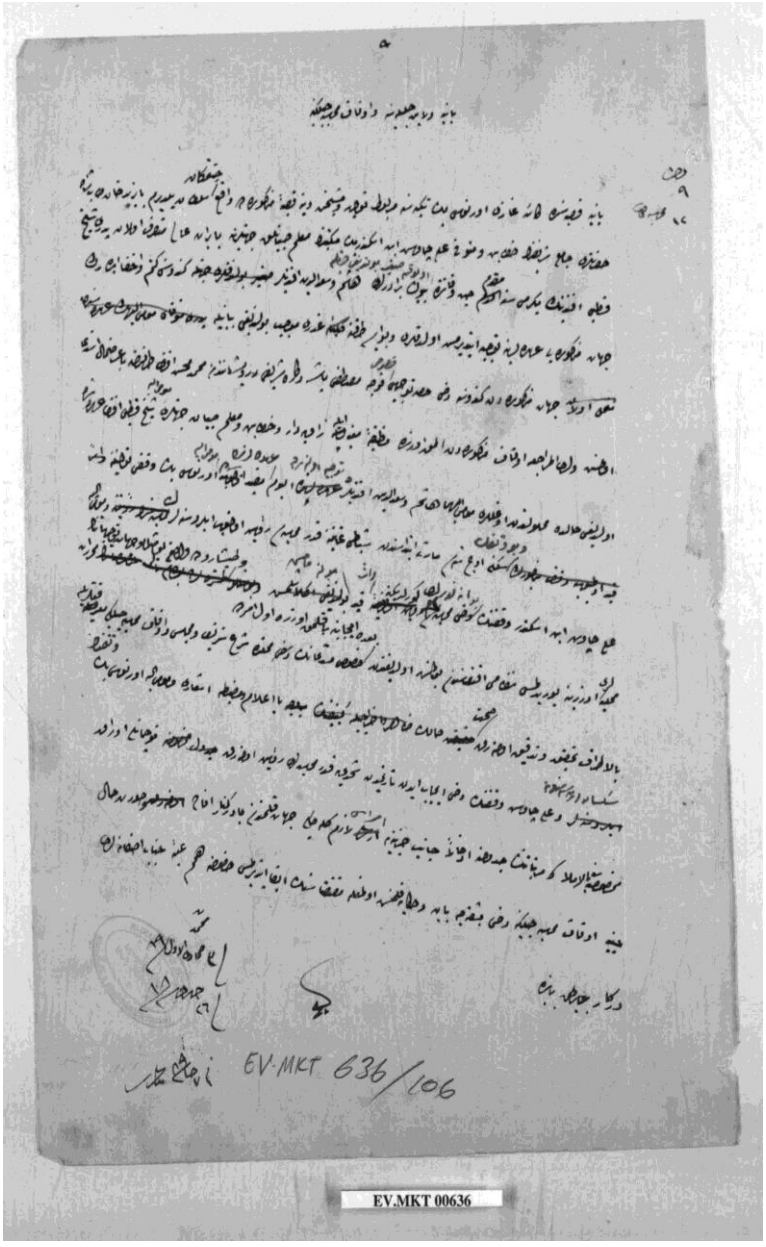
... Τότε ο Σπάτας εις την λίμνην κάτεργα ενέθηκε δύο, και ο δεσπότης εποίησεν έτερον, και ο αυτός απέπνιξεν αυτο. Ένθεν τοι και ο Μελκούτζης στέλλεται υπό του άμιρα από την Θεσσαλονίκην, και ο Σπάτας απέδρασε. Είτα ο δεσπότης μετά του Μελκούτζη και του καίσαρος, ος και αυτός ήλθεν από της Βλαχίας, είς συμμαχίαν ύπάγει μετ`αυτων, και φθάνει τον άμιραν, κακείσε διατρίψας χρόνον ένα και μήνας δύο, έρχεται μετά του Βρανέτζη είς τον Αχελωο, και απ`αυτόθεν είς την Άρταν, είτα εισέρχεται είς τα Ιωάννινα, μηνί Δεκεμβρίω τη δ' , ινδικτιώνος ιδ΄, εν έτει ϛώϟ΄θ. Ενταύθα ο Ιζαού δεσπότης, μετά πάντων ων έιχε καλών, και τούτο επλούτει, ότι τον αρχιερέα πλέον πάντων ήγαπα και εφίλει και ηδέως αυτόν ήκουσε και είς την Βουλήν αυτόν προσεκαλείτο. Τους δε ετέρους άρχοντας της Βουλής αυτού εξελέξατο άνδρας συνετούς και των ευ γεγονότων και ούτω μετ΄ειρήνης και σταθεράς γαλήνης διήγον τα Ιωάννινα επί χρόνους δ΄.

… Ardından Spatas iki kadırga ile limandan girdi ve Despot'un (Izaulos) gemisini batırdı. Bu sırada Selanik'ten Emir (I. Bayezid) tarafından Melkoutzis[88] gönderildi ve Spatas geri çekildi. Sonra Despot (Izaulos) ve Kaisaros[89] (Aleksios Angelos) -ki bu ikisi Vlachia'dan [Eflak] gelmişlerdi- Emir [I. Bayezid] tarafından müttefik olarak çağrıldılar, bir yıl iki ay orada kaldılar. Sonra Vranezi (Evrenos) Aheleo'ya geldi ve buradan da Arta, daha sonra da Ioannina'ya Izaulos ile birlikte [Yanya] geldi, 4 Aralık, 14. İndiksiyon, 6899 yılında. Daha sonra Despot Izaulos sahibi olduğu ne kadar zenginlik varsa (Evrenos'a) verdi onu şehir meclisine davet etti. Şehrin arhontları onu iyi bir şekilde karşıladılar ve bundan sonra Ioannina'da dört yıl boyunca barış ve sükûnet hüküm sürdü.

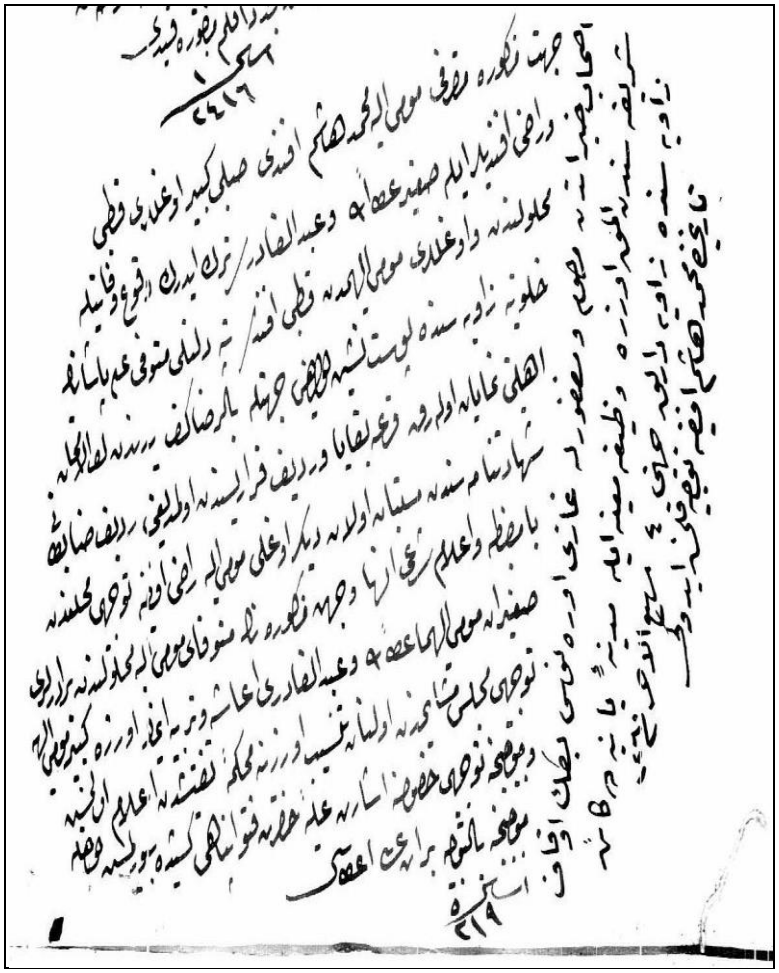
[88] Kayzer Aleksios Angelos Philantropenos: yerel arhontlardan biridir ve Osmanlıların Balkanlara girişi sırasında yaşanan bölgesel olaylarda, özellikle Tesalya yöresinde zaman zaman önemli bir rol oynamıştır. (PLP: 29750)

[89] Kaynaklarda hakkında bir bilgi yoktur. Sadece bu kronikte geçen bu Türk beyinin adı Malkoç adını çağrıştırmaktadır. Ancak Malkoçoğullarından bir bey iddiası için yeterli kanıtımız mevcut değildir. Bkz. Μελκουτζής/Melkoutzes (PLP: 17873)

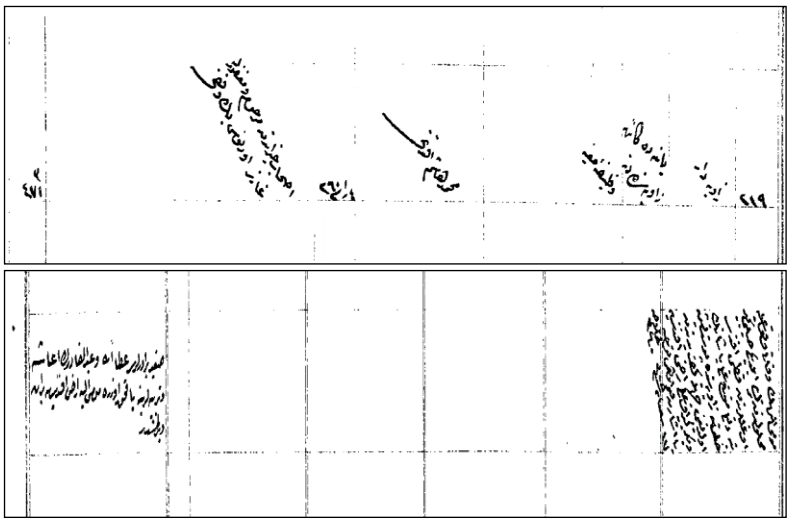
Ek 2: BOA, EV.MKT. No: 00636.00131/636/106.



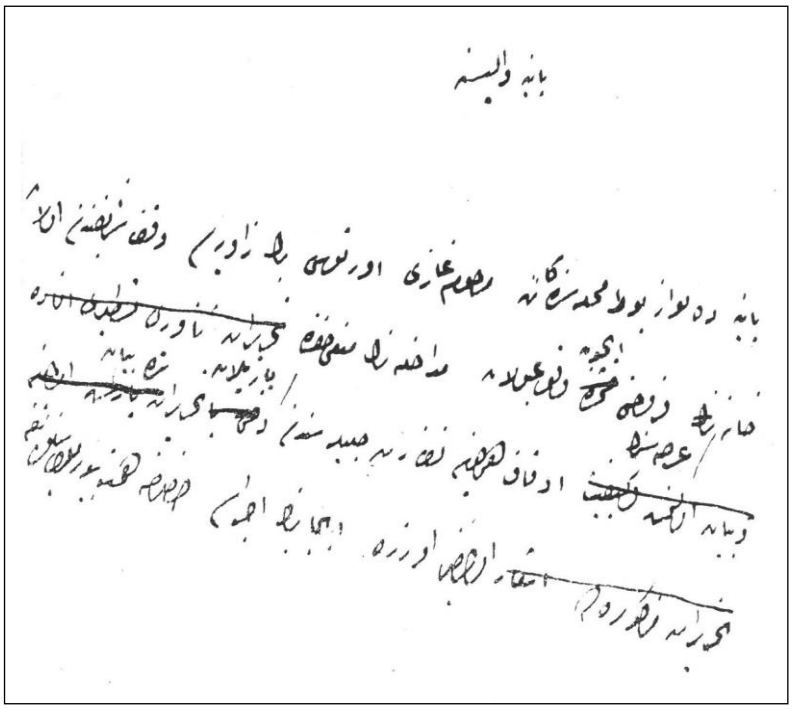
Ek 3 : VGM, Defter No: 008/78.00111



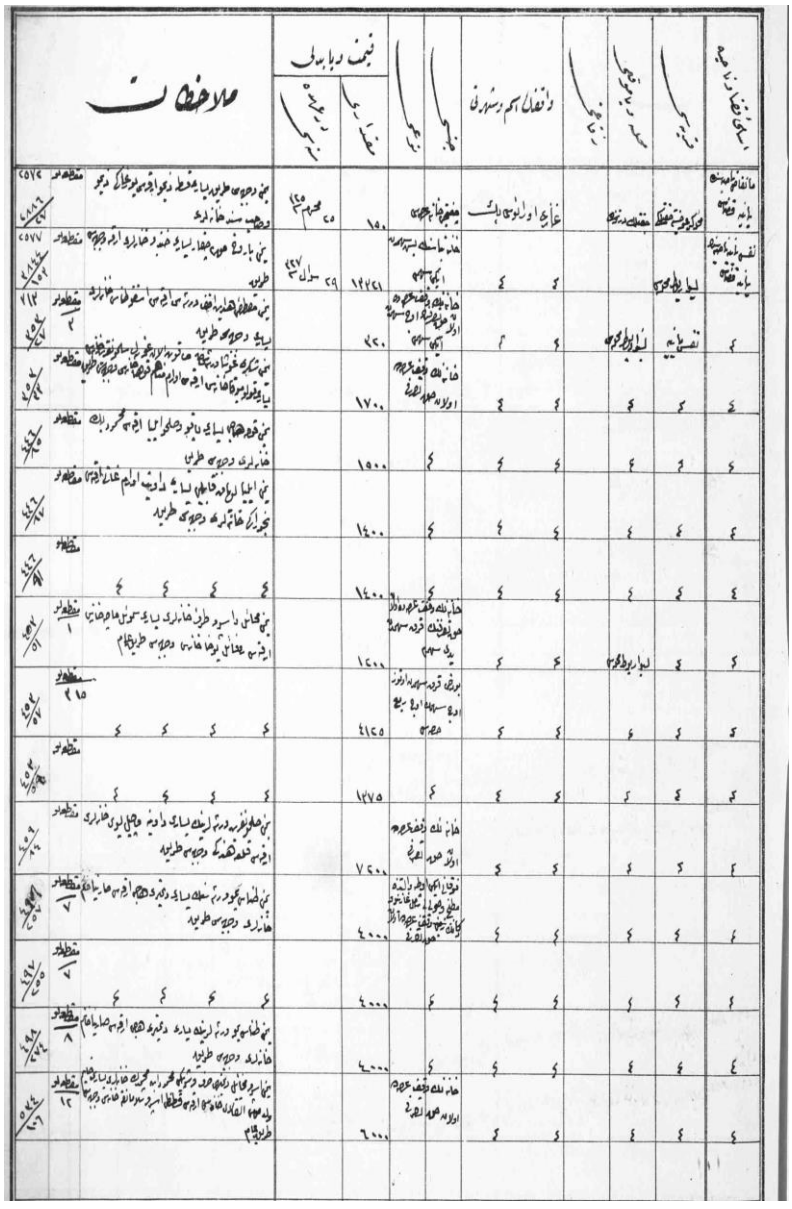
Ek 4: VGM, No: 006/ 219, Gazi Evrenos Bey Zaviyesi (Yanya) Yeni Şahsiyet



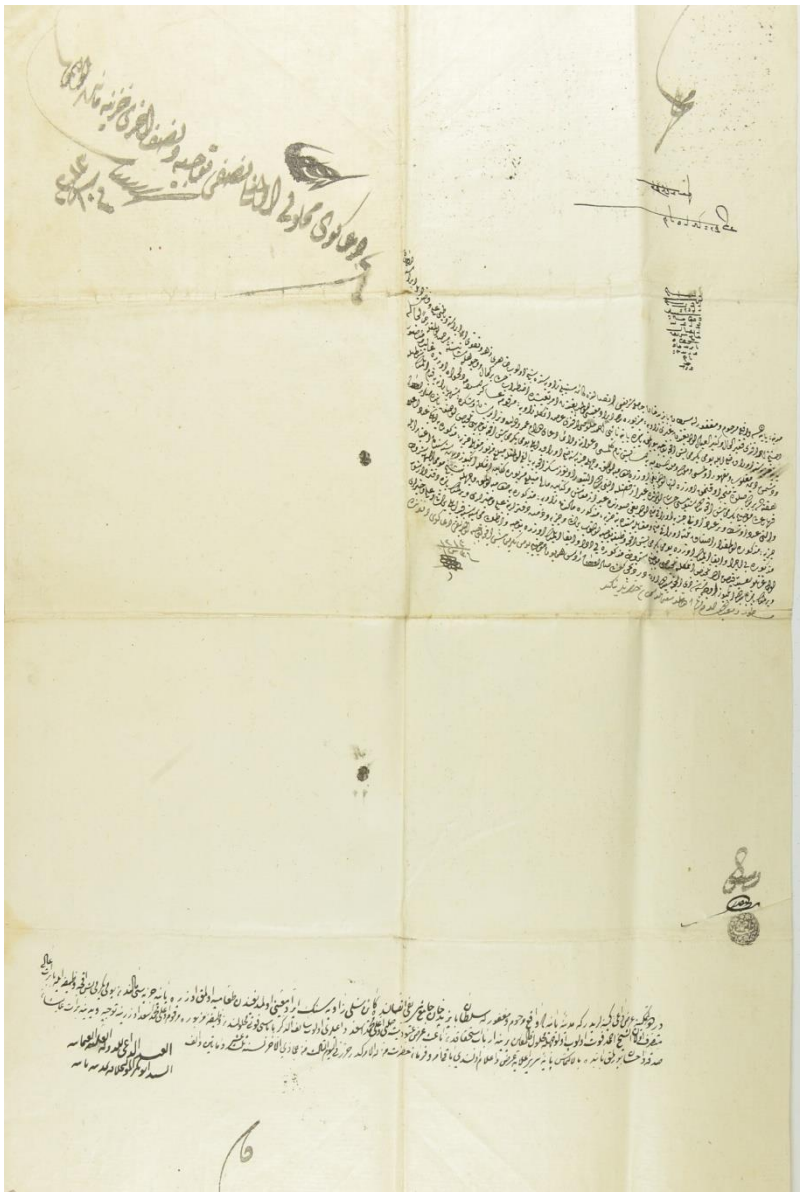
Ek 5: BOA, A.MKT. UM, Dosya No: 347, Gömlek No: 33. Gazi Evrenos Bey Zaviyesi Vakfına Ait Hanenin Arsasına Yapılan Müdahalenin Men'i Hakkındaki Belge (23 Ş 1275) 3 Mart 1859



Ek 6: VGM. Defter No: 02411.00040 (Evrenos Bey'in Nefs-i Yanya Nahiyesinde Yanya Kazasında Livazbot Mahallesinde bulunan Vakıf Kaydı



Ek 7: BOA, Cevdet Evkaf, Dosya No: 133, Gömlek No: 6643. Yanya'da Sultan Bayezid Camii Bitişiğindeki Sünbüli Zaviyesi Dervişleri Hakkında Kayıt



RESİMLER:

1: Gazi Evrenos Bey/Şeyh Haşim Zâviyesi (Konu ile ilgili yaptığım araştırma sırasında elindeki bilgi ve belgeleri benimle paylaşmaktan çekinmeyen ve aile arşivindeki resimleri gönderme nezaketi gösteren Sayın Hamdi Özgürkan Bey'e yardımları için teşekkürlerimi sunarım)
ayrıca bkz. http://egiannina.files.wordpress.com/2012/02/tekes_evrenoz.jpg



2: Sultan Bayezid Camii/Bayraklı Camii (Sayın Hamdi Özgürkan'ın aile arşivinden, ayrıca bkz. Baki Sarısakal, *Bir Zamanlar Yanya*, http://www.bakisarisakal.com/birzamanlaryanya.pdf)



3: Zaviyenin günümüzdeki durumu (Zaviyenin 2015 yılına ait fotoğrafları için Sayın Panoraia Kaprinioti ve Sayın Hamdi Özgürkan'a teşekkür ederim)



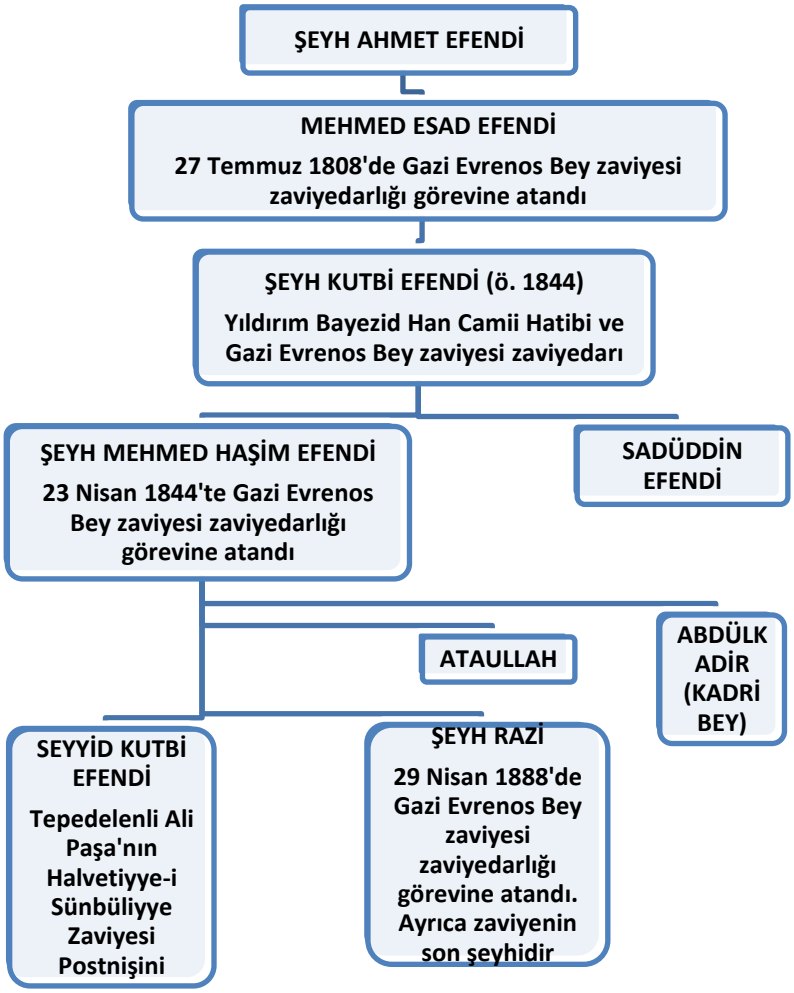




YANYA'DA İLK OSMANLI HÂKİMİYET DÖNEMİ VE XIV. YÜZYILA AİT UNUTULMUŞ BİR ZÂVİYE



XIX. YÜZYILDA GAZİ EVRENOS BEY / ŞEYH HAŞİM ZAVİYESİ'NİN GÖREVLİLERİ



KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri ve Yayınlanmış Defterler

BOA, A.MKT. UM, Dosya No: 347, Gömlek No: 33.

BOA, C.EV., Dosya No: 133, Gömlek No: 6643.

BOA, DH. MKT. Dosya No: 1655, Gömlek No: 115.

BOA, DH.MKT., Dosya No: 1666, Gömlek No: 33.

BOA, EV.MKT. No: 00636.00131/636/106.

BOA, İ. DH., Dosya No: 1155, Gömlek No: 90307.

BOA, İ. TAL., Dosya No: 9, Gömlek No: 1310.

BOA, ŞD., Dosya No: 176, Gömlek No: 37.

BOA, Y. MTV, Dosya No: 182, Gömlek No: 130.

BOA, Y.PRK-ASK, Dosya No: 16, Gömlek Sıra No: 38.

BOA. EV. MKT. No: 00636.00131/636/106.

BOA. İ. EV., Dosya No: 41, Gömlek No: 1324.

BOA. Y. MTV. Dosya No: 95, Gömlek No: 63.

VGM, Defter No: 008/78.00111.

VGM, Defter No: 02411/00040.

VGM, No: 006/ 219, Gazi Evrenos Bey Zaviyesi (Yanya).

Hicrî 859 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Tırhala I., neşr. Melek Delilbaşı-Muzaffer Arıkan, TTK Ankara 2001.

*367 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-*i Rum*-İli Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livâsı Tahrir Defterleri (926-1520/ 937-1530) IV, Yanya, İskenderiye, Ohri, İl-basan ve Avlonya Livâları ile Dukakin Vilâyeti, Tıpkıbasım,* Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2008.

II. Kaynaklar ve Araştırma Eserler

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, TTK, Ankara 1988.

ARAVANTİNOS, Panagiotes, *Χρονογραφία τής `Ηπείρου I/II*, Athens, 1856.

_____, *Περιγραφή Της Ήπείρου*, Vol. II, Ioannina 1984.

AŞKAR, Mustafa, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, S. XXXIX, Ankara 1999, s. 535-563. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/779/9983.pdf. (Erişim: 10.5.2015)

AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan-Yunanistan-Arnavutluk,* IV. Cilt, Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul 1982.

BAKIRCI, N.-Türkan, Hüseyin Kürşad, "Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar'daki Rolü ve Önemi", *Türük, Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* S. 1, 2013, s. 145-160.

BARKAN, Ömer Lütfi "İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi,* S. II, Ankara, 1942, s. 279-304.

_____, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Vakıflarının İdarî-Malî Muhtariyeti Meselesi", *Türk Hukuk Tarihi Dergisi*, C. I, Ankara 1944, s. 11-25.

BARTL, Peter, *Millî Bağımsızlık Hareketi Esnasında Arnavutluk Müslümanları (1878-1912)*, çev. Ali Taner, Bedir Yay, İstanbul 1998.

CLAYER, Natalie, *L'Albanie, Pays des Derviches: Les Ordres Mystiques Musulmans en Albanie à l'époque Postottomane (1912-1967)*, Balkanologische Veröffentlichungen (17), Berlin-Wiesbaden: Osteuropa-Instut der Freien Üniversitat 1990.

DELİLBAŞI, Melek, "Selanik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliği'nin Kurulması", *Belleten,* C. 51, S. 199, Ankara 1987, s. 75-106.

_____, *Johannis Anagnostis, "Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih"*, TTK, Ankara 1989.

_____, "1564 Tarihli Mufassal Yanya Livası Tahrir Defterine Göre Yanya Kenti ve Köyleri", *Belgeler*, C. XVII, S. 21, TTK, Ankara 1997, s. 1-41.

DELİLBAŞI, Melek-ORUÇ, Hatice, "The Properties of Fatima Sultan in Ioannina in the Sixteenth Century", *The Ottoman Empire, The Balkans, The Greek Lands: Toward a Social and Economic History, Studies in Honour of John C. Alexander,* The Isis Press, Istanbul 2007, s. 61-87.

ELSİE, Robert, "Islam and the Dervish Sects of Albania: An Introduction to Their History, Development and Current Situation", *The Islamic Quarterly,* XLII/4, 1998), s. 7-8, http://www.elsie.de/pdf/articles/A1998Islam.pdf (Erişim: 15.06.2015).

_____, *Historical Dictionary of Albania,* New Edition, Oxford 2004.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, VIII. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı- Robert Dankoff, Y.K.Y., İstanbul 2003.

Historia Politica et Patriarchica Constantinopoleos, Epirotica, ed. Immanuel Bekkerus, Bonnae 1849.

HOCA, Nazif, "Yanya", *İA,* C. XIII, İstanbul 1988, s. 358-360.

İBN-İ ŞEYH AŞUB, *El-menâkıb,* C. II, http://www.al-islam.org/nutshell/files/turbah-tr.pdf (Erişim: 10.5.2015).

İNALCIK, Halil, "Arnawutluk", *EI*^{2}, C. I, Brill 1958, s. 650-658.

_____, *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, TTK, Ankara 1987.

_____, "Osmanlı Devleti'nde Uc (Serhad)lar", *Doğu Batı, Makaleler II,* İstanbul (2008), s. 45-60.

_____, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", *Doğu Batı, Makaleler II,* Ankara (2008), s. 61-84.

İZETİ, Metin, *Balkanlar'da Tasavvuf,* İnsan Yay., İstanbul 2013.

Kılıç, Ayşegül, *Bir Osmanlı Akıncı Beyi Gazi Evrenos Bey,* İthaki Yay., İstanbul 2014.

KİEL, Machiel, "Yanya", *DİA,* C. 43, İstanbul 2013, s. 317-321.

KORDOSİS, Mihail S., *Τα Βυζαντινά Γιάννενα*, Athens 2003.

KOULİDAS, Konstantinos I., *Τα Μουσουλμανικά Βακούφια της Πόλεως των Ιωαννίνων*, Εταιρεία ¨Ηπειρωτικών Μελετών, Ioannina 2004.

KÖSE, Fatih, *İstanbul Halveti Tekkeleri,* M.Ü. İlahiyat Fak. Yay., İstanbul 2012.

KÜÇÜK, Hülya, *Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşiler,* Kitap Yay., İstanbul 2003.

LAMPRİDES, Ioannes, *Ηπειροτικά Μελετήματα Β*, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ioannina 1971.

LOWRY, Heath W., *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1550, Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskânı ve Türkleşmesi,* Bahçeşehir Ünv. Yay., İstanbul 2008.

NİCOL, Donald M., *The Despotate of Epiros 1267-1479, A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages,* Cambridge Unv. Press, New York 1984.

NORRİS, H. T., *Islam in the Balkans, Religion and Society Between Europe and Arab World,* University of South Carolina Press, Hong Kong 1993.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler 15-17. Yüzyıllar,* Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1998.

ÖNGÖREN, Reşat, "Balkanlar'ın İslâmlaşmasında Sûfîlerin Rolü", *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri IRCICA,* Sofya, 21-23 Nisan 2000, s. 47-73.

_____, *Osmanlılar'da Tasavvuf, Anadolu'da Sûfîler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl),* İz Yay., İstanbul 2012.

ÖZTÜRK, Nazif, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar,* Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1983.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, MEB Yay., İstanbul 1983.

PİRSİNELLAS, V., *Ιστορία της Πόλεως Ιωαννίνων*, Ήπειροτική Έστία, Ioannina 1959.

Prosopographisches Lexicon Der Palaiologenzeit (PLP) Edit. Erich Trapp, III. Fasikül, Wien 1978.

SALAMANGA, D., "Ταζή Έβρενόζ, Ο Πρώτος Επικυριάρχος των Γιαννινών", *Ηπειρωτική Εστία II*, Ioannina 1953, s. 163-165.

_____, *Ήπειροτική Έστία*, Ioannina 1954.

_____, *Γιαννιώτικα `Ιστορικά Μελετήματα*, Ioannina 1958.

_____, *Περιπάτοι στα Γιάννινα*, Ιστορικο-Λαογραφικά σημειώματα, Ioannina 1965.

_____, "Ζουλείχα", *Ηπερωτική Εστία*, S. 188, Ioannina, 1967, s. 339-387.

SARISAKAL, Baki, *Bir Zamanlar Yanya*, http://www.bakisarisakal.com/birzamanlaryanya.pdf (Erişim: 10.5.2015)

SMİRİS, Giorgos, "Τα Μουσουλμανικά Τεμένη των Ιωάννινών και Η Πολεοδομία της Οθωμανικής Πόλης", *Ηπειροτικά Χρονικά,* V. 34, Ioannina 2000, s. 9-65.

SOYYER, A.Yılmaz, *19. Yüzyılda Bektaşîlik,* Frida Yay., İstanbul 2012.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi,* Milenyum Yay., İstanbul 2013.

TEKİN, Kemal Hakan, "Türk-İslam Sanatında Tesbih Üzerine Notlar, *Turkish Studies,* V. 9/10, Ankara 2014, s. 1009-1018. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1944338435_48TekinKemalHakan-ntt-1009-1018.pdf (Erişim: 10.5.2015)

ULUDAĞ, Süleyman, "Halvetiyye", *DİA,* C. XV, İstanbul 1997, s. 393-395.

VRANOUSSES, L. I., *Το Χρονικόν των Ιοαννινών Κατ' Ανεκδότον Δημώδη Επιτομήν,* Έπετηρίς Μεσαιώνικού Άρχείου 12, Ioannina 1962.

YILDIRIM, Rıza, *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi,* TTK, Ankara 2007.

_____, "Abdallar, Akıncılar, Bektaşilik ve Ahl-i Beyt Sevgisi: Yemînî'nin Muhiti ve Meşrebi Üzerine Notlar", *Belleten*, C. LXXV, S. 272, Nisan, Ankara 2011, s. 51-85.

ZACHARİADOU, Elizabeth, "Marginalia on the History of Epirus and Albania (1380-1418), *WZKM*, C. 78, Wien 1998, s. 195-210.